

Pojmì te pozvání Obce Mladý Smolivec do míst, kde dusot koní, rány bičem a pokřik formanů už dávno nahradil poklid a podmanivá krása podbrdské přírody, kde daleké výhledy stádnají zádumčivá údolí. Možná budete překvapeni tím, co vše se v minulých stoletích událo na malém úseku formanské stezky a v její bezprostřední blízkosti. O minulosti i současnosti vypráví 7 informačních panelů naučné stezky, které jsou součástí nové cyklostezky Formanská stezka. Úsek dlouhý 3 km s asfaltovým povrchem uspokojí cyklisty, turisty a v rovinnatých úsecích i příznivce kolečkových bruslí. Nabízí se však i pro obyčejné odpolední vycházky. V zimě bude určiti využíván bižkaň.

Vydal: Obec Mladý Smolivec - www.mladysmolivec.cz
Text: Stanislav Rauch
Foto: Stanislav Rauch, archiv Obce Mladý Smolivec
Zpracoval: Ramap Plzeň www.ramap.cz

Začátky dopravy
Pro rozvoj obchodu a později také k přepravě osob vznikala postupně na našem území síť dopravních cest. Nejprve se jednalo převážně o úzké píšiny. Náklad byl totiž přepravován na hřebecích zvířatech. Za prvních českých knížat docházelo k jejich úpravám a rozšiřování. Začala se vnovat větší pozornost jejich povrchu. Pro zvýšení přehlednosti a také pro větší bezpečnost a zabránění neštěstí vyšlo nařízení o vymýcení okrajů cest na předepsanou šířku. Doprava zboží byla původně doménou kupců. Později ji začali zajišťovat také vozkové a v 15. století i formané. V 16. a 17. století sloužily obchodu i cestujícím živnosti kočovské a formanské, které se zabývaly nájemní dopravou.

Formanské vozy
Pro dálkovou dopravu nákladů se používalo zaplachtovaných formanských vozů, které táhly obvykle dva až tři páry koní. Vozka zde neseděl na formanském voze, ale na podsedním koni a přední koni řídil opratěmi, nebo šel pěšky vedle povozu. Od 16. století se zaváděly otáčivé přední podvozky. Zadní kola formanského vozu byla větší než přední a byla sestavena z dvanácti paprsků, ze šesti loukotí a ze šesti dílů železné obruče. Obtížné bylo ubrzdít vozy obtížená nákladem v prudkých klesáních. Brzdilo se zaklesnutím háku, který byl upevněn na konci provazu, jehož druhý konec byl přivázan ke spodku vozu. Jiným způsobem brzdění bylo podkládání kol zářezkou. Bylo to ploché železo s podélnými okraji ohnutými do tvaru žlábků, upevněné na ošetězu. Používalo se však i dřevěných zářezek, které se podkládaly pod kolo. Podložené kolo se neotáčelo, jen klouzalo. Z té doby jsou i „dopravní“ kamenné značky u silnic, které ukazují podložit kolo a brzdít. V 18. století vyšlo nařízení, vydané pro šetření silnic. Mohlo se započítat k nákladním formanským vozům nejvíce šest koní. Při čtyřech koních nesměly forman naložit víc než 2.800 kg. V roce 1747 bylo stanoveno, že dovolená maximální váha formanského nákladu je 3.360 kg. K výbavě formanského vozu patřil hever, po levé straně visela velká plechová lucerna, sítko na přesypávání ovsu při kmení.

Formani a formanství
Formanství bylo provozováno jako samostatná živnost. Forman směl mít maximálně tři formanské nákladní vozy s příslušným počtem koní. Mnohdy si přilepšovali živobyť chovem a obchodem s koňmi. Formani nebyvali k nikomu v určitém služebním poměru. Odměna za dovoz nebo odvoz se sjednávala dohodou. Po třicetileté válce bylo třeba řešit časté spory a konkurenci mezi formany. Spory byly převážně způsobeny zejména měšťáky, řezníky, sládky a hospodskými, kteří chovali koně a sami „formanili“. V 2. pol. 18. století byli proto formani rozděleni do dvou kategorií. Zemští formani jezdili s nákladními vozy v rámci celého Rakouska-Uherska a nájemní formani měli oprávnění k jízdám do vzdálenosti jen tři až pět mil od svého bydliště. Konkurenční spory byly však definitivně vyřešeny až v r. 1788, kdy byla povoznická činnost prohlášena za svobodnou a přístupnou na každému žadateli. Po r. 1788 dochází k rozmachu „venkovských formanů“. To se provozovalo jako vedlejší zaměstnání při selských hospodářstvích. Venkovští formani jezdili do obchodních středisek i za hranice českého království, zejména do Rakouska a Bavorska. Při cestách se formani stravovali a nocovali ve formanských hospodách a s formanskou slávou kvetla i sláva formanských hospod s dvory, stájemi i kůlnami, kde se při nepohodě vešly i vysoko naložené formanské vozy.

Náklad
Nakládání na formanský vůz vyžadovalo zkušenost a praxi. Nakládalo se volné zboží a zboží v okovaných bednách, či truhlách opatřených kvůli bezpečnosti zámky a převázaných ošetězu. Na formanský vůz se vešlo až 7.500 kg zboží. Srovnaný náklad se pokryl rohožemi a přes vůz se přetáhla a přivázala plachta z hrubého plátna.

Formanská stezka Starý Smolivec - Dožice
Část formanské cesty (upravené nyní na cyklostezku), na kterou vás právě zveme, byla součástí dopravní cesty, která u ěmelic odbočovala z trasy Praha - Pasov a umožňovala přepravu nákladů směrem na Běznici, přes Starý Smolivec a Dožice dále k Nepomuku a podél Úslavy do Plzně. Z Plzně pokračovaly zemské stezky do Saska i Bavorska. Druhá větve stezky přicházela z Prahy přes Pábram a Rožmitál. Pokračovala nejkratším směrem z Nepomuka na Klatovy do Chamu a Řezna, nebo přes Sušici a Hartmanice do Pasova.

Formanská stezka

Starý Smolivec - Dožice
www.formanskastezka.cz

Zveme vás do míst, kudy nì kolik set let jezdily formanské povozy. Pøitomnost formanské cesty ovlivøovala i život v okolních obcích. Vývoj postupnì mìnì hlavní dopravní smì ry a z døivì jší důležité "dopravní tepny" se zvolna stávala stezka místního významu. Nové silnice nakonec odklonily dopravu jiným smì rem. Cesta se stala v nì kterých místech témì ø nesjìzdnou. Až nyní dostala zcela nový kabát a tím i využití. Stává se cyklostezkou i rekreaèní vycházkovou stezkou pro pì ší a v zimním období pak lyžaøskou stopou. Osazené informaèní tabule z ní vytváøejí stezku nauønou. Zavede vás do míst s výhledy, pøi kterých se tají dech a seznámí vás s neuvì itelnì bohatou historií tohoto pomì rnì krátkého úseku formanské stezky. Pøijmì te naše pozvání na 3 km dlouhou exkurzi do historie i za krásami zdejší krajiny. Vì rným průvodcem vám bude 7 informaèních panelù, jejichž obsah vám právi struènì pøedstavíme. Neváhejte a vyražte za poznáním!

Náš popis zajímavosti Formanské stezky zaèneme ve Starém Smolivci, odkud se vydáme smì rem do Dožic, stejnì tak jako kdysi formanské vozy pøijìzdì jící z Prahy a míøící do bavorského Øezna. O historii i památkách Starého Smolivce a také o pohoøí Brdy se dozvíte mnoho zajímavého na prvním zastavení Brdský andì I. Návštì va tohoto místa není úplnì zadarmo.

Zastavení Brdský andì I

Po kratším stoupání od zámku ve Starém Smolivci se pøed vámi objeví socha Brdského andì la, kterou vytvoøil rodák ze Starého Smolivce Václav Èesák v roce 2000. Výhled z tohoto místa okouzlí každého a tak nikoho nepøekvapí, že Brdský andì I je

Smírèí køíže pøed opravou

strážcem pozitivní energie. O nì kolik set metrù dále na vás èeká kamenný køíže a u nì j informaèní tabule pojmenovaná Smírèí køíže. Vysví tluje historii tì chto tajupných památek z období dozrívajícího støedovì ku. Jsou vytesané z jednoho kusu kamene a pøipomínají místa tragických událostí z dávných èasù. Vypovídají i o nì kdejším právu

a soudnictví. Najdete tam pravdì podobné vysví tlení původu i smírèího køíže u kterého právi stojíte.

Cestou k dalšímu zastavení vás stále doprovází nádherný výhled do okolí. Po pøekonání plochého høebene následuje mírné klesání k památníku bitvy, ke které v tì chto místech došlo na podzim v r. 1620 bì hem stavovského povstání. Došlo zde ke støetnutí císaøských vojsk s armádou českých stavù. Tehdy ale zdejší terén vypadal úplnì jinak

Památník pøipomínající bitvu v r. 1620

Pøedevším celé údolí kolem potoka Lomnice mezi Radošicemi a rybníkem Struhovým bylo pøehledným pastvištì m. Podrobnosti bitvy vysví tluje zastavení pojmenované Bitva na Vraždi . Popisuje také výzbroj akterù bitvy. Památník pøipomínající událost z r. 1620 zde v roce 2011 postavil pan Karel Kabátník za pomoci Obce Mladý Smolivec a obèanù.

Stezka dál docela prudce klesá do údolí Smoliveckého potoka. Celá staletí pøekonávali formané i místní povozy na tomto místì potok pøes mì lký brod. Chodcùm sloužila kamenná lávka. Blíží informace o brodu a pozùstatcích bývalého mlýna nabízí zastavení Kocùv mlýn. Mlýn byl postaven kolem roku 1552 a osudným se mu stalo datum 5. 10. 1620 spojené s událostmi nedaleké bitvy, kdy byl majitel mlýna obì šen a mlýn vypálen. Pravdì podobnì už nebyl obnoven. Pøesto asi 80 metrù proti proudu vody najdete pøi potoce stále pevnou zeì , jediný to hmotný pozùstatek zdejšího mlýna. Odolává náporùm vody a mrazu už pøes 450 let.

Zbytek zdi nad Smoliveckým potokem

Smolivecký potok je vlastnì horním tokem øeky Lomnice.

Prameny potoka vyví rají sotva pì t kilometrù odtud na západním úpatí vrchu Tøemšín. Neujdou vám ani informace o obci Mladý Smolivec, kterou tvoøí pì t místních èastí. Zlaté vozové kolo ve znaku obce symbolizuje právi formanskou cestu, která tudy vedla. Nauøená stezka prochází v podstatì støedem území obce. Proud potoka by vás zavedl do Mladého Smolivce. Kousek proti proudu jsou Radošice, kde najdete další zajímavosti popsané na této informaèní tabuli. Ze Starého Smolivce pøijìzdíte a do Dožic smì øujete. Ve výøtu chybí už jen nedaleké Budislavice. Kousek za mostem už na vás èeká zastavení Regionální protifašistický odboj. Vypráví pøibì h zbi hlého ruského zajatce G. I. Pimonovièe spjatý s osudy mnoha místních lidí, kteøí nezùstali lhostejní a zaplatili za to bì hem okupace životem. Pomník G. I. Pimonovièe najdete v lese asi 250 m odtud. A nyní vyšlápnout kopeèek a ocitáte se v místì køížení formanské stezky se silnicí Radošice - Mladý Smolivec. V místì zastavení Kaplièka svatè

Anny se nachází i stejnojmenná kaplièka. Brzy dosáhne dvou set let svého vzniku. Byla totiž vystavì na roku 1831. Její nutnou opravu nechal provést koncem 19. stol. èižkovský faráø Jan Èerný. Další opravou prošla roku 1926. Po 2. svì tové válce zchátralá a neudržovaná zanikla nì kdy mezi léty 1945 – 1955.

Oltáø v kapli sv. Anny v Radošicích

Souèasná replika pochází z let 1993 – 1994. Její obnovu zajistila Obec Mladý Smolivec. Mnoho informací o formanských cestách najdete na blízkém zastavení. Kam smì øovaly, kdo po nich jezdil, co všechno vozil a také jak se zapøahalo a kde odpoèívalo... Po krátkém stoupání se ocitáte opì t v otevøeném terénu s dalekými výhledy.

Kaplièka sv. Anny na Formanské stezce

To se již blížíte ke konci formanské stezky v Dožicích a k poslednímu zastavení Kaplièka svatého Izidora. Není

Kaplièka sv. Izidora

známo, kdy byla kaplièka sv. Izidora postavena. Ale traduje se, že již koncem 19. století zde stávaly dožické dñti a èekávaly na poutníky vracející se ze Svaté Hory. Ti jim totiž nosívali z procesí obrázky a jiné upomínkové pøedmì ty. Kaplièka byla pøi výstavbì cyklostezky v roce 2013 opravena. Sv. Isidor patron rolníku pocházel z Madridu. Chudí rodièe vložili do jeho srdce zbožnost a lásku k Bohu i k bližnímu. Sám chudý ještì podporoval chudé. Informace o kaplièce dále doplòuje historie a popis památek obce Dožice. Napøíklad na návsi najdete sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Anny a sv. Antonína. Dominantou obce je renesanèní kostel sv. Michaela Archandì la na vrchu Kamýku (608 m n. m.). Naše putování je u konce. Že

Kostel sv. Michaela Archandì la

že jste všechno nestaèili vstèbat, nebo nì co nedoèetli, èi dokonce zapomnì li? Nevadí, naše nauøená stezka je vám k dispozici 24 hodin dennì po celý rok. Navíc má v každou denní hodinu a v každém roèním období neopakovatelný půvab. Urèitì si ji projei te èi projdi te i v opaèném smì ru. Prohlédni te si také: www.formanskastezka.cz

